

W. WARNSINCK
ARNHEM.

IN CENTRAAL BORNEO.

Reis van Pontianak naar Samarinda

DOOR

Dr. A. W. NIEUWENHUIS.

*Uitgegeven door de Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig
Onderzoek der Nederlandsche Koloniën.*

II.

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ

VOORHEER

E. J. BRILL

LEIDEN. — 1900.

CBGİOŚ, ul. Twarda 51/55

tel. 22 69-78-773

Wa5167111

opisy
Borneo
pachory
78.

cut

Naast de jacht met de blaaspijp en strikken beoefenen de Kajans nog een derde methode van jagen, en, te oordeelen naar den ijver, waarmede zij zich daarop toelegden, vormde deze voor hen wel de meest geliefkoosde manier. Gekleed in een smallen lendedoek en in den regel zonder hoofdbedekking, gewapend met zwaard en speer, trekken zij hierbij het bosch in, vergezeld van hunne honden, die, in de huizen traag en angstig, in het bosch een uitstekend speur-talent ten toon spreiden en voor hunne meesters van het grootste nut zijn bij het opsporen van wild. Het meest legt men zich toe op de jacht van wilde varkens, welke door de honden tot staan moeten worden gebracht, waarna de Bahau het dier met den speer tracht af te maken.

Sedert echter voor ongeveer tien jaren een varkenspest zoowel de wilde als de tamme varkens had uitgeroeid, kwamen de jagers thuis zonder een enkel stuk van dat edel wild ontmoet te hebben, en zoo ging het onzen Kajans ook. Zelfs op verre tochten, waarbij het gezelschap van 3 of 4 personen den geheelen nacht uitbleef, joegen de honden niets dergelijks op. Kwing Iwang zelf ontmoette bij een dezer gelegenheden een rhinoceros, die in de bedding van een riviertje uit den slaap werd opgeschrikt door het geweld, dat de honden maakten vóór een hol, wat lager aan den oever, waar zij indrongen en twee kleine otters te voorschijn haalden, die door de toeschietende jagers geheel werden afgemaakt. De neushoorn wachtte den aanval niet af en maakte zich uit de voeten, terwijl de honden het niet waagden, het reusachtige dier ernstig lastig te vallen. Later in het jaar, toen er zeugen met biggetjes verschenen, bleek het, dat zij de laatsten ook liever aanpakten dan de eersten, en gedurende het geheele verblijf van zeven maanden lang hoorde ik niet van één groot zwijn, dat gedood werd. Zoowel honden als menschen schijnen het er niet zoo heel ver in gebracht te hebben, om hun moed op de jacht te toonen; voor de laatsten komt dit overeen met hun heldhaftigheid bij andere gelegenheden; want bij hunne onderlinge veeten is dood of verwonding van één persoon reeds voldoende, om de vlucht te veroorzaken, ook wanneer honderden tegenover elkander staan; bij aanvallen en verrassingen 's nachts, wanneer zij op straffeloosheid door snelle vlucht

gens wilden in dezen tijd van schaarschte niet voor langen tijd bij ons blijven.

Dezelfde klacht van het wegraken van aangeschoten wild hoorde ik van mijne inlandsche jagers, wier vergiftigde pijlen wel zonder gerucht konden worden afgeschoten, maar slechts zelden het getroffen dier snel genoeg bewegingloos maakten.

Eene bijzondere, ongunstige omstandigheid verergerde dit nog voor de bewoners van den Boven-Mahäkam, want de drie soorten van planten, uit welker schors het pijlvergift wordt verkregen, dat de stammen van Centraal-Borneo samenvatten onder den naam van ipoe, komen aan die rivier niet voor. Willen zij ipoe gebruiken, dan moeten zij het koopen van menschen, die het aanbrengen uit het gebied van den Boven-Kapoewas en den Boven-Barito en de hoedanigheid schijnt dan nog wel eens te wenschen over te laten. Zelf bereiden zij slechts pijlvergif uit de schors van den täsemboom (*Antiaris toxicaria*), dat ook als täsem bekend is, maar niet met dezelfde snelheid werkt als ipoe. Wel zou misschien het aanwenden van grootere hoeveelheden op de dieren in dat opzicht een gunstigen invloed hebben, maar daartegen verzet zich het bijgeloof der jagers. In hun bamboe pijlkoker, *tělanga*, dragen zij altijd verschillende soorten van pijlen mede, die zonder weerhaken voor kleinere zoogdieren en vogels, en die met afzonderlijke spitsen en weerhaken van bamboe of blik voor apen, zwijnen, herten en menschen, welke laatste dikwijls gemerkt zijn met een kraal.

Gebruikten zij nu de laatste ook voor kleinere dieren, dan zou het effect zeker sterker wezen, maar volgens hunne denkbeelden sterven kleine eekhoorns niet door pijlen, die bestemd werden voor wilde varkens; dit geloof voorkomt zeker, dat zich te veel vergif verbreidt in dieren, die gegeten worden, maar het verhindert tevens een snelle werking van de blaaspijp als wapen.

Opmerkenswaardig kwam het mij gedurende ons verblijf hier voor, dat de Kajans bij hun jagen zoo heel weinig schenen te letten op de eigenaardigheden van het gezochte wild; bij een jacht-partij op den wilden buffel was dit zoo sterk, dat wij de vervolging om hunne onhandigheid moesten opgeven. In hoeverre Poenans in dezen hooger staan, kwam ik niet in de gelegenheid om op te

merken, maar dat zij het tegenover groote dieren als den neushoorn nog niet zeer ver gebracht hebben, blijkt wel uit het verhaal, hoe zij zich meester maken van dit dier. Heeft een van hen het spoor gevonden, dan vereenigen zich vele mannen, hoofdzakelijk met speren gewapend, en trachten het dier te besluipen, wanneer het slaapt of niet op tegenweer bedacht is. Door het telkens een speer-stoot toe te brengen, verzwakken zij hun slachtoffer langzamerhand, maar het duurt op deze wijze soms tot acht dagen, voor het dier geveld is en dan kost het nog dikwijls verscheidene verwondingen en menschenlevens. Iets dergelijks hoorde ik over het dooden van een reusachtige slang door de Kajans, toen zij vroeger op een tocht voor het verzamelen van boschproducten in het hooge gebergte gelegerd waren. Het duurde eenige uren en de vervolging strekte zich uit over twee heuvelruggen van' aanzienlijke hoogte voor zij het dier vermeesterd hadden; het moet trouwens een bijzonder groot exemplaar geweest zijn, volgens hun zeggen zoo dik als een mannen-thorax.

Handiger dan op de jacht toonden zij zich bij het helpen in de onthuiding van verschillende dieren, voor welke zij slechts een enkele aanwijzing noodig hadden, om ze, op enkele kleinigheden na, goed uit te voeren. Alleen vogels waren hun niet toevertrouwd, wat wel in hoofdzaak hieraan lag, dat bijna geen hunner zich voortdurend aan het prepareeren wenschte te wijden. In stede daarvan ontwikkelden zij in hooge mate dezelfde eigenaardigheid als de Mendalam Kajans van altijd bezig te zijn met snij- of vlechtwerk, ter vervaardiging van bruikbare voorwerpen, waarvan de grondstoffen in 't bosch te vinden waren. Zoo maakten hunne vaardige vingers draagmanden, wannen en vischfuiken van rotan; zwaardgrepen of scheden van een in de nabijheid gevonden fraaie houtsoort, en daaraan werkten sommigen met zooveel ijver, dat ik hen moest beduiden, dat daarvoor hun loon niet uitbetaald werd. Met dat al heerschte er evenwel een opgewekte stemming in ons kampement, en dat moest een gunstigen uitslag hebben op die van den geheelen stam, als deze mannen zich later weer over hunne ladangs verspreidden.

Behalve de eigenaardige moeielijkheden in het verkrijgen der

pad nu niet veel meer te wenschen overliet, moesten wij toch telkens wachten, om het overige gezelschap niet uit het oog te verliezen. Een flinke marsch viel oogenschijnlijk minder in den smaak, ten minste reeds spoedig deed men eenige pogingen, om aan het inrichten van een bivouac te beginnen. In mijne beide geleiders vond ik echter gewillige menschen, die het half met mij eens waren, om dien dag reeds zoover mogelijk te stijgen, zoodat ik maar opbrak als de andere kwamen, met het gevolg, dat wij toch goed vooruitkwamen. Zooals in den regel het geval is, hadden wij eerst een rug te bestijgen, welks kam ons vervolgens voerde, waar wij wezen moesten. De weg bleef voortdurend getuigen van het veelvuldig gebruik, dat de boschproductenziekers er nog kort geleden van gemaakt hadden en het alleronangenaamst netwerk van rotan en andere lianen ontbrak op den grond geheel. Slechts hier en daar had de man, die voor mij liep, wat sedert gevallen dood hout op te ruimen; bovendien stonden er zwaar gewortelde boomen soms midden op het smalle pad, zoodat het een klimpartij over deze gladde hechtorganen kostte, om de helling op te komen. Handen deden op zeer steile plaatsen gelukkig even goed dienst als voeten en bevielen daar ook veel beter in het gebruik, zoodat geen van ons naar beneden tuimelde.

In den achtermiddag hield het ook op met regenen boven de boomen, hoewel er onder toch nog druppels genoeg vielen; het beloofde echter een kalmen nacht en de mogelijkheid, om na verwisseling van kleederen nog eenigen tijd buiten de klamboe te kunnen blijven. Reeds trokken wij enkele overblijfselen van vergane hutten voorbij, toen ook mijn tweetal pogingen begon aan te wenden, om niet verder te gaan en op eene hoogte van 450 M. verzekerden zij, dat er hooger op geen drinkwater meer te vinden zou wezen en wat mij erg tegenviel, ook geen holen onder de van beneden zichtbare rotswanden. Daarom moest er een hut gebouwd worden en hielden wij nog juist tijd over, om dit voor zonsondergang te doen. Hier moest het water reeds op meer dan 300 M. afstand gehaald worden en zoo toog Lahidin naar deze bron, toen hij haar ingenomen vond door een grooten neushoorn, die echter onmiddellijk de vlucht nam. Wij lieten ons daardoor echter niet

weerhouden, om onze vermoeidheid met ijver weg te slapen, ondanks het zeer harde bed van naastelkaar gelegde boomstammetjes, waarop eene dragelijke houding slechts moeielijk en voor korten tijd te vinden was.

1 Mei: Onmiddellijk zoodra het licht werd, moesten wij echter weer op en terwijl Midan onzen maaltijd kookte, zagen wij door de toppen der onder ons staande boomen de zon zich als een vurige schijf boven den horizon verheffen. Dat bracht wat opgewektheid in onze wel wat verstijfde persoonlijkheden en met genot ademden wij toen de koele lucht in, die op deze hoogte reeds zeer merkbaar van die beneden verschilde. Het zou trouwens de laatste maal voor langen tijd wezen, dat wij in een bergwoud overnachtten en daarom luisterde ik met meer oplettendheid nog eens naar de verschillende cicaden en krekels, die met hunne eigenaardige geluiden ook hier den juisten tijd aangaven. Lang stelde de duur van ons maal ons daartoe niet in staat en daar ook de dragers reeds spoedig gereed waren, ondernamen wij spoedig de beklimming van den keten. Ik stelde mij voor, dien dag nog weer thuis te komen en liet dus de goederen in de tent achter, zoodat wij allen gemakkelijk klommen. Dat bleek zeer wenschelijk te wezen, want vlak achter onze legerplaats ging de rug met sterke helling in de hoogte, wat een moeielijken marsch ten gevolge had. Dat loopen op eene helling van een 30° vermoeit zeer snel en stelt hoge eischen aan hart en ademhalingsorganen; hierdoor kan men klauteren langs veel steilere paden veel beter volhouden, iets wat wij spoedig genoeg ondervonden. Toen werd de weg zoo steil, dat wij de helft van den tijd ons met handen en voeten van bemoste rotsen op dito boomwortels en dan van deze weer op een stukje beter begaanbaar pad moesten hijschen. Te oordeelen naar de vele voetsporen en uitwerpselen moest de neushoorn hier dagelijks passeeren; op halve hoogte vonden wij in een holte, veroorzaakt oorspronkelijk door een omgevallen boom, een badplaats, die de dieren zelf schenen uitgegraven te hebben, ten minste langs de kleiachtige wanden liepen diepe groeven, die alleen door den hoorn op den neus konden zijn gemaakt. In deze bergwouden, waarin dikwijls slechts enkele wegen ook voor dieren bruikbaar zijn, helpen mensch en dier elkander nog al eens, om een begaanbaar pad te

vormen en zoo vonden wellicht de neushoorns nog eerder dezen eenigen rug, die op den Batoe Ajo voerde dan de tweebeenige bewoners dier streken.

Na een goed uur klimmen bevonden wij met ons drieën ons een 500 M. hooger en zagen wij de loodrechte kale muren hier aan weerszijden naderen tot op ons pad. Met een wending in een kloof van het gesteente bracht ons dit echter boven op de hoogvlakte, waar wij ons nederzetten, om de anderen af te wachten. Reeds onderweg verraste mij menige bijzondere bloem en plant, maar zulk eene merkwaardige omgeving, als wij hier ontmoetten, bleef op deze hoogte toch eene groote verrassing.

Hoewel nauwelijks 1000 M. boven de zee, bedekte hier een dikke mosbekleeding van verscheiden decimeter dikte alle boomen en planten in den omtrek, tot op eene hoogte van 5 M. Boomen van grooter doorsnede dan 3 à 4 d.M. kwamen hier niet meer voor; alle bleven vrij laag en stonden ver uit elkander, slechts verbonden door enkele slingerplanten, die als steun dienden voor het moskleed, dat daardoor ons op sommige plaatsen als met wanden omgaf en ieder geluid dempte als in een zwaar behangen kamer. Geen dier liet zijn stem hooren in deze van water druipende wildernis en mijne twee geleiders kwamen zoozeer onder den indruk van het onheilspellend sombere van deze „tanah djaäk” (gevaarlijke streek), dat zij zich dicht naast elkaar neerzetten zonder een woord te spreken en nauwelijks vuur durfden slaan voor het rooken van een strootje. Een beter land voor een geestenverblijf was trouwens moeilijk te vinden en daar bovendien de lucht begon te betrekken, werd de indruk van het geheel er niet opwekkender op.

In het Kapoewas-gebied ontmoette ik eene dergelijke plotselinge verandering in het voorkomen van het bosch eerst op 1300 M. hoogte gedurende mijn eerste reis en vond het toch reeds merkwaardig genoeg, daar men op Java minstens tweemaal zoo hoog moet zijn, om in eene dergelijke omgeving te komen. Een zeer treffend voorbeeld levert deze Batoe Ajo dus op van den invloed, die het klimaat van Borneo uitoefent op den plantengroei in onderscheiding van dat der andere eilanden. Wel in hoofdzaak zal men dit moeten toeschrijven aan de equatoriale ligging, waardoor het land onttrokken wordt